

JAN KŘIPAČ / 30. 1. 2017

Panenka

Minulý týden vyšla poprvé na DVD svérázná meziválečná komedie s prvky sci-fi a krimi *Panenka*. Jako svůj poslední film ji natočil moravský židovský režisér Robert Land.

Land patřil ještě nedávno k pozapomenutým filmařům. Na jeho význam upozornil až rozsáhlý mezinárodní výzkum iniciovaný Rakouským filmovým archivem. Tomu se podařilo shromáždit o Landovi cenné dokumenty a dokonce objevit ztracený němý snímek *Unschuld – Die Kleine Veronika* (Nevinnost – Malá Veronika, 1929), považovaný dnes za mistrovské dílo rakouské meziválečné kinematografie. Na základě tohoto výzkumu pak vloni uspořádal filmový festival Viennale Landovi první ucelenou retrospektivu, na které nechyběly ani dva české snímky *Jana* (1936) a právě *Panenka* (1938).

Land se narodil v Kroměříži v roce 1887 jako Robert Liebmann. Středoškolské vzdělání dokončil ve Vídni, kde pokračoval v univerzitním studiu germanistiky a dějin umění. Zároveň působil jako divadelní herec. Před první světovou válkou se nadchnul pro film. Založil soukromou filmovou společnost, pro niž začal produkovat a režírovat krátké filmy. Počátkem dvacátých let se přeorientoval na dlouhometrážní tvorbu. Ve snímku *Der Fluch* (Kletba, 1925) dal poprvé příležitost vyniknout před kamerou budoucí filmové hvězdě Lilian Harveyové. Poté přesídlil do Berlína, kde režíroval několik komedií, operet a melodramat. Ve snímcích *Prinzessin Olala* (Princezna Olala, 1928) a zejména *Já líbám ručku vám, madam* (Ich küsse Ihre Hand, Madame, 1929) obsadil do velkých ženských rolí tehdy málo známou Marlene Dietrichovou.

Po převzetí moci nacisty opustil Robert Land Německo a žil střídavě v Československu, Itálii a Rakousku. První snímek realizovaný v Československu – venkovské melodrama *Jana* (1935) – natočil Land ve dvou jazykových verzích, české a německé. Pro stejnou společnost Meissner pak v následujícím roce režíroval německou verzi filmu *Sextánka* (1936). U třetího projektu *Panenka* (1938) měl Land naopak na

starosti českou podobu, zatímco Josef Medeotti-Boháč natáčel se sejným štábem německou variantu pod názvem *Robot Girl Nr. 1*.

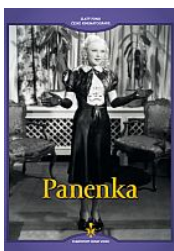
Za výrobou filmu stál distributor *Sextánky*, společnost Metropolitan. Land napsal scénář spolu s prozaikem, dramatikem a básníkem Janem Grmelou, který proslul mj. rozhlasovou mystifikací *Požár opery* (1930), považovanou posluchači mylně za autentickou reportáž o hořícím Národním divadle (stejný princip později uplatnil Orson Welles ve známé inscenaci *Války světů*). Příběh *Panenky* se odvíjí od vědecko-fantastického motivu: mladý sochař se pokouší sestrojít umělou ženskou bytost. Když je jeho plán těsně před dokončením zmařen, osloví svou kamarádku, aby se za robotku sama vydávala. Společně pak vyjedou na obchodní turné, během kterého nabízejí senzační vynález ziskuchtivým podnikatelům.

Robert Land do hlavní ženské role obsadil Věru Ferbasovou, což lze chápat jako ironický komentář k její dosavadní kariéře. Ferbasová se rychle prosadila komediemi Vladimíra Slavínského (*Uličnice*, *Falešná kočička*), které jí zajistily obrovskou popularitu a místo mezi nejlépe placenými herečkami druhé poloviny třicátých let. Mladá hvězda, která herectví nikdy nevystudovala a odešla s titulem plzeňské miss rovnou do Divadla Vlasty Buriana, si ve filmu vytvořila lehce rozpoznatelný typ ztřeštěné naivní krásky. Její neškolený projev si podmanil diváky, ale zároveň sklízel pohrdlivý odsudek kritiků. Za všechny lze citovat autora dobové recenze v Kinorevue: „Věra Ferbasová... tato mladoučká herečka s docela uzoučkým talentíčkem, zabaleným ještě docela v plenkách, byla režisérem v tomto filmu přímo zákeřně ubita: je těžko věřit, k jakým opičárnám je tu nucena, jak pitomě roztomile se tu musí chovat, jak musí stupidně tleskat ručkama, jak musí pohopsávat, pípati, tvářiti se jako pitomá loutka, vyráběti nejhorší druh roztomilosti tak zvaných naivek předválečného divadla.“^[1]

Ferbasová, předstírající v *Panence* se strojenými pohyby a stylizovaným hlasem umělou robotku reagující na pokyny svého stvořitele, tak ironizuje vlastní obraz filmové „loutky“ v rukách všemocných producentů a režisérů, kteří svým – na míru diváckého vkusu zkonstruovaným – produktem vycházejí vstříc obchodní poptávce. Subverzivní charakter filmu dokládá i vedlejší milostná zápletka: autoři nedovolí, aby se hrdinka zamilovala do mladého sochaře, zosobněného Jiřím Dohnalem, s nímž Ferbasová tvořila v romantických komediích ústřední mileneckou dvojici. Místo toho dá přednost majiteli továrny na figuríny, ztvárněného hercem Národního divadla a pozdějším scenáristou (

Kristian /1939/) a režisérem (*Hostinec „U Kamenného stolu“* /1948/) Josefem Grussem.

Panenka měla premiéru 31. března 1938 v pražských kinech Adria a Máj. Ještě téhož roku Robert Land emigroval se svou ženou do Paříže, kde zemřel 9. listopadu 1940. Jan Grmela byl za protektorátu jmenován ředitelem Městské knihovny v Praze. Věra Ferbasová se za války odmítla podílet na německých filmech a po sňatku s architektem Josefem Pálkou přerušila filmovou dráhu. V komunistických poměrech nesměla jako symbol buržoazní kinematografie natáčet. Na plátna kin se vrátila až malou rolí prostitutky ve Steklého adaptaci Švejka *Poslušně hlásím* (1957).

Panenka (Československo 1938), režie: Robert Land, scénář: Robert Land,

Jan Grmela, kamera: Ferdinand Pečenka, hudba: Jára Beneš, střih: Gina Hašler, hrají: Věra Ferbasová, Jiří Dohnal, Josef Gruss, Ferenc Futurista, Ljuba Hermanová, Světlá Svozilová, Stanislav Neumann, Theodor Pištěk a další. Filmexport, 84 min. DVD vydání: 25. 1. 2017.

Poznámky:

[1] Mihola, Rudolf. *Věra Ferbasová*. Praha: Petrklíč, 2003, s. 123.